ਆਓ! ਉਰਦੂ ਲਿਖਣੀ ਸਿੱਖੀਏ

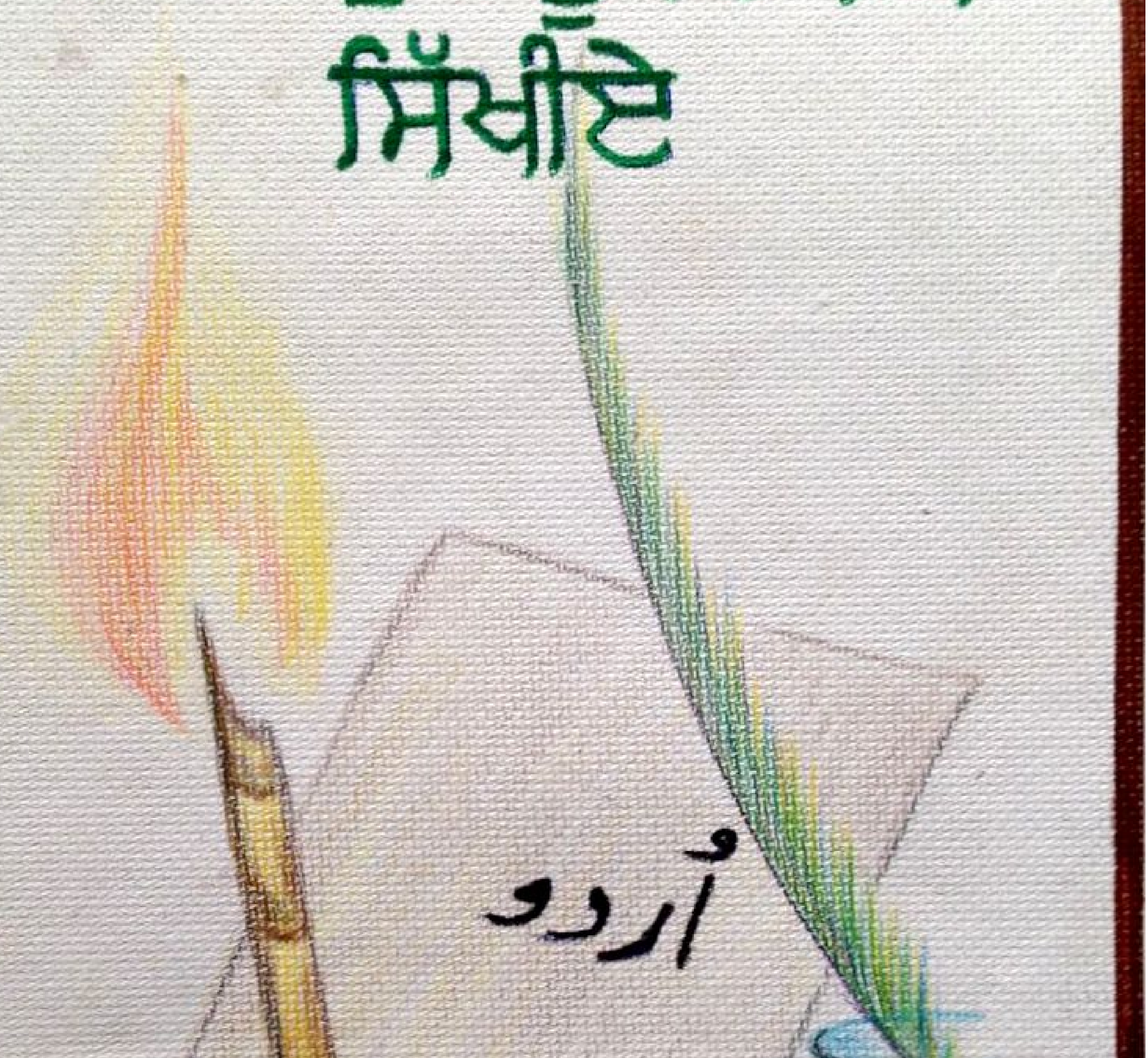

ਤਿਆਰ ਕਰਤਾ : ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ

ਸੋਖੀ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਪੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਲਿਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਦੇਵਨਾਗਰੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਰੋਮਨ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ - ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਢੁਕਵੀਂ ਲਿਪੀ ਹੈ।

'ਉਰਦੂ' ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਸਮੇ ਵੀ 'ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ' ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਵਰਨ ਵੱਡਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖ਼ਰੀ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਵਰਨ ਛੋਟਾ, ਪਰ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ (ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ) ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ — ਵਰਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਰਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜਾਂ ਵੱਡਾ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ

Taj → تاج ਤਾਜ

Glass → گلاس ਗਲਾਸ

ਉਰਦੂ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ← ਵੱਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾ ਦਾ ਆਪਸੀ ਫ਼ਾਸਲਾ ਅਤੇ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਨ ਜਾਂ ਅੱਖਰ ਦੀ ਠੀਕ ਬਣਤਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ।

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਅਲਫ਼ ا

ਇਹ ਵਰਨ 'ਅ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਕੰਨੇ' (ਾ) ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਲਫ਼ ਦੇ ਉੱਪਰ ਮਦ ~ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ آ ਤਾਂ ਆ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

ا + ڈ + ن + ا ← انڈا   ا

ਅਲਫ਼ + ਡਾਲ + ਨੂਨ + ਅਲਫ਼ ← ਅੰਡਾ   ਅਲਫ਼

ر + و + گ + ن + ا ← انگور

ਰੇ + ਵਾਓ + ਗਾਫ਼ + ਨੂਨ + ਅਲਫ਼ ← ਅੰਗੂਰ

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਅੰਗੂਰ ਵਿੱਚ ਰੇ ر ਵਰਨ ਅਜ਼ਾਦ ਵਰਨ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਵਰਨ ਨਾਲ਼ ਤਾਂ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਨ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਵਾਓ و , ਅਲਫ਼ ا, ਦਾਲ د, ਡਾਲ ڈ, ਜ਼ਾਲ ز, ਰੇ ر, ਅੜੇ ڑ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary   NamdhariElibrary@gmail.com

ਅਲਫ਼ ।

ਏ ز , ਏਅ ژ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ।

م + ~ + ا = آم ←

ਮੀਮ +(ਉੱਪਰ) ਮਦ + ਅਲਫ਼ = ਆਮ

س + ~ + ا ← آس

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੈਂਖੀ

ﺐ ﺑ ਬੇ ب

(ਛੋਟਾ ਰੂਪ)

ਅਭਿਆਸ

ی + ل + ب ← بلی = بلی

ਛੋਟੀ ਏ + ਲਾਮ + ਬੇ ← ਬਿੱਲੀ

ਇੱਥੇ ਛੋਟੀ ਏ ی ਬਿਹਾਰੀ (ਈ) ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ا + ل + ب ← بلا = بلا

ਅਲਫ਼ + ਲਾਮ + ਬੇ ← = ਬੱਲਾ

ਇੱਥੇ ਅਲਫ਼ ਕੰਨੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ! ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਲਗਾਂ ਅਤੇ ਲਗਾਖ਼ਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ।

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

(ਛੋਟਾ ਰੂਪ) پ پ ਪੇ پ

ਅਭਿਆਸ

ن + ء + و + ا + پ ← پاؤں

ਨੂਨ + ਹਮਜ਼ਾ + ਵਾਓ + ਅਲਫ਼ + ਪੇ ← ਪਾਓਂ (ਪੈਰ)

ਇੱਥੇ ਵਾਓ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹਮਜ਼ਾ ਓਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਰਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

گ + ن + ت + پ ← پتنگ

ਗਾਫ਼ + ਨੂਨ + ਤੇ + ਪੇ ← ਪਤੰਗ

(ਛੋਟੇ ਰੂਪ) ت ت ਤੇ ت

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ

ا + ل + ا + ت ← تالا

ਅਲਫ਼ + ਲਾਮ + ਅਲਫ਼ + ਤੇ ← ਤਾਲਾ

ز + و + ب + ر + ت ← تربوز

ਜ਼ੇ + ਵਾਓ + ਬੇ + ਰੇ + ਤੇ ← ਤਰਬੂਜ਼

ਇੱਥੇ ਵਾਓ و ਦੁਲੈਂਕੜ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

(ਛੋਟਾ ਰੂਪ) ٹـ ـٹـ ਟੇ ٹ

ਅਭਿਆਸ

ی + پ + و + ٹ ← ٹوپی

ਛੋਟੀ ਯੇ + ਪੇ + ਵਾਓ + ਟੇ ← ਟੋਪੀ

ر + ٹ + ک + ی + ر + ٹ ← ٹریکٹر

ਰੇ + ਟੇ + ਕਾਫ਼ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਰੇ + ਟੇ ← ਟਰੈਕਟਰ

(ਛੋਟਾ ਰੂਪ) ثـ ـثـ ਸੇ ث

ਅਭਿਆਸ

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ 9417166386

ر + م + ث ← ثمر

ਰੇ + ਮੀਮ + ਸੇ ਸਮਰ (ਫਲ)

(ਛੋਟਾ ਰੂਪ) جـ ـجـ ਜੀਮ ج

ਅਭਿਆਸ

گ + ج ← جگ

ਗਾਫ਼ + ਜੇ ← ਜਗ

ز + ا + ہ + ج ← جہاز

ਜ਼ੇ + ਅਲਫ਼ + ਹੇ + ਜੀਮ ← ਜਹਾਜ਼

ਚੇ چـ ـچـ چ

ਅਭਿਆਸ

د + ن + ا + چ ← چاند

ਦਾਲ + ਨੂਨ + ਅਲਫ਼ + ਚੇ ← ਚਾਂਦ

ا + ی + ڑ + چ ← چڑیا

ਅਲਫ਼ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਅੜੇ + ਚੇ ← ਚਿੜੀਆ

(ਛੋਟੇ ਰੂਪ) ـحـ حـ ਹੇ ح

ਅਭਿਆਸ

ی + ء + ا + و + ل + حـ ← حلوائی

ਛੋਟੀ ਯੇ + ਹਮਜ਼ਾ + ਅਲਫ਼ + ਵਾਓ + ਲਾਮ + ਹੇ ← ਹਲਵਾਈ

ـ + ق + ّ + حـ ← حقّـ

ਅਲਫ਼ + ਕੁਆਫ਼ + ਤਸ਼ਦੀਦ + ਹੇ ← ਹੁੱਕਾ

(ਅਲਫ਼ ਦਾ ਅਲਪ ਰੂਪ)

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ
94171 66386

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

(ਛੋਟੇ ਰੂਪ) ﺧ ﺨ ਖੇ خ

ਅਭਿਆਸ

ہ + ز + و + ب + ر + خ ← خربوزہ

ਹੇ + ਜ਼ੇ + ਵਾਓ + ਬੇ + ਰੇ + ਖ਼ੇ ← ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ

ش + و + گ + ر + خ ← خرگوش

ਸ਼ੀਨ + ਵਾਓ + ਗਾਫ਼ + ਰੇ + ਖ਼ੇ ← ਖ਼ਰਗੋਸ਼

ਦਾਲ د

ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ت + خ + ر + د ← درخت

ਤੇ + ਖ਼ੇ + ਰੇ + ਦਾਲ ← ਦਰਖ਼ਤ

ت + ا + و + د ← دوات

ਤੇ + ਅਲਫ਼ + ਵਾਓ + ਦਾਲ ← ਦਵਾਤ

ਵਾਓ و ਅਜ਼ਾਦ ਅੱਖਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਓ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਵਰਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ।

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਦਾਲ, ਡਾਲ, ਜ਼ਾਲ, ਰੇ, ਅੜੇ, ਜ਼ੇ, ਯੇਅ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਡਾਲ ڈ

ਅਭਿਆਸ

ل + و + ڈ ← ڈول

ਲਾਮ + ਵਾਓ + ਡਾਲ ← ਡੋਲ

م + ر + ڈ ← ڈرم

ਮੀਮ + ਰੇ + ਡਾਲ ← ਡਰੰਮ

ਜ਼ਾਲ ذ

ਅਭਿਆਸ

ہ + ر + ی + خ + ذ ← ذخیرہ

ਹੇ + ਰੇ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਖ਼ੇ + ਜ਼ਾਲ ← ਜ਼ਖ਼ੀਰਾ

ਰੇ ر

ਅਭਿਆਸ

ھ + چ + ی + ر ← ریچھ

ਹੇ + ਚੇ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਰੇ ← ਰੀਛ

ل + ی + ر ← ریل

ਲਾਮ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਰੇ ← ਰੇਲ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਅੜੇ

ਅੜੇ ڑ

ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਬਦ (ڑ) ਅੜੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਅਭਿਆਸ

ڑ + ا + ہ + پ ← پہاڑ

ਅੜੇ + ਅਲਫ਼ + ਹੇ + ਪੇ ← ਪਹਾੜ

و + ڑ + ~ + ا ← آڑو

ਵਾਓ + ਅੜੇ + ਮਦ + ਅਲਫ ← ਆੜੂ
(ਉੱਚਾਰ)

ਜ਼ੇ ز

ਅਭਿਆਸ

ف + ا + ر + ز ← زراف

ਫ਼ੇ + ਅਲਫ਼ + ਰੇ + ਜ਼ੇ ← ਜ਼ਿਰਾਫ਼

ن + ا + ب + ز ← زبان

ਨੂਨ + ਅਲਫ਼ + ਬੇ + ਜ਼ੇ ← ਜ਼ਬਾਨ

ਯੇ ژ

ਅਭਿਆਸ

(~) ا + ل + ا + ژ ← ژالہ

ਅਲਫ਼ ਦਾ ਲੇਟਵਾਂ ਰੂਪ + ਲਾਮ + ਅਲਫ਼ + ਯੇ ← ਜ਼ਾਲਾ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـسـ ـشـ ਸੀਨ س

ਅਭਿਆਸ

ج + ر + و + س ← سورج

ਜੇ + ਰੇ + ਵਾਓ + ਸੀਨ ← ਸੂਰਜ

ل + ک + ی + ئ + ا + س ← سائیکل

ਲਾਮ + ਕਾਫ਼ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਹਮਜ਼ਾ + ਅਲਫ਼ + ਸੀਨ ← ਸਾਈਕਲ

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـشـ , شـ ਸ਼ੀਨ ش

ਅਭਿਆਸ

ر + ی + ش ← شیر

ਰੇ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਸ਼ੀਨ ← ਸ਼ੇਰ

م + ج + ل + ش ← شلجم

ਮੀਮ + ਜੀਮ + ਲਾਮ + ਸ਼ੀਨ ← ਸ਼ਲਜਮ

(ਸ਼ਲਗਮ ਜਾਂ ਗੋਂਗਲੂ)

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਛੋਟਾ ਰੂਪ ﺻ   ਸੁਆਦ ص

ਅਭਿਆਸ

ن + ب + ا + ص ← صابن

ਨੂਨ + ਬੇ + ਅਲਫ਼ + ਸੁਆਦ ← ਸਾਬਨ

ق + و + د + ن + ص ← صندوق

ਕੁਆਫ਼ + ਵਾਓ + ਦਾਲ + ਨੂਨ + ਸੁਆਦ ← ਸੰਦੂਕ

ਛੋਟਾ ਰੂਪ ﺿ   ਜ਼ੁਆਦ ض

ਅਭਿਆਸ

ف + ی + ع + ض ← ضعیف

ਫ਼ੇ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਐਨ + ਜ਼ੁਆਦ ← ਜ਼ਈਫ਼

(ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।)   ਤੋਏ ط

ਅਭਿਆਸ

ا + ط + و + ط ← طوطا

ਅਲਫ਼ + ਤੋਏ + ਵਾਓ + ਤੋਏ ← ਤੋਤਾ

(ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।)   ਜ਼ੋਏ ظ

ਅਭਿਆਸ

ف + و + ر + ظ ← ظروف

ਫ਼ੇ + ਵਾਓ + ਰੇ + ਜ਼ੋਏ ← ਜ਼ਰੂਫ਼

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary   NamdhariElibrary@gmail.com

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـعـ عـ ਐਨ ع

ਅਭਿਆਸ

ک + ن + ی + ع ← عینک

ਕਾਫ਼ + ਨੂਨ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਐਨ ← ਐਨਕ

ت + ر + و + ع ← عورت

ਤੇ + ਰੇ + ਵਾਓ + ਐਨ ← ਔਰਤ

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـغـ غـ ਗ਼ੈਨ غ

ਅਭਿਆਸ

ہ + ر + ا + ب + غ ← غبارہ

ਹੇ + ਰੇ + ਅਲਫ਼ + ਬੇ + ਗ਼ੈਨ ← ਗ਼ਬਾਰਾ

ل + ی + ل + غ ← غلیل

ਲਾਮ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਲਾਮ + ਗ਼ੈਨ ← ਗ਼ੁਲੇਲ

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـفـ فـ ਫ਼ੇ ف

ਅਭਿਆਸ

ہ + ر + ا + و + ف ← فوارہ

ਹੇ + ਰੇ + ਅਲਫ਼ + ਵਾਓ + ਫ਼ੇ ← ਫ਼ਵਾਰਾ

ل + ا + ب + ٹ + ف ← فٹ بال

ਲਾਮ + ਅਲਫ਼ + ਬੇ ਟੇ + ਫ਼ੇ ← ਫੁਟਬਾਲ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـقـ قـ ਕ਼ਆਫ਼ ق

ਅਭਿਆਸ

قینچی ← ق + ی + ن + چ + ی

ਛੋਟੀਯੇ + ਚੇ + ਨੂਨ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਕ਼ਆਫ਼ ← ਕ਼ੈਂਚੀ

قلم ← ق + ل + م = قلم

ਮੀਮ + ਲਾਮ + ਕ਼ਆਫ਼ ← ਕ਼ਲਮ

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـکـ کـ ਕਾਫ਼ ک

ਅਭਿਆਸ

کار ← ک + ا + ر

ਰੇ + ਅਲਫ਼ + ਕਾਫ਼ ← ਕਾਰ

کمپیوٹر ← ک + م + پ + ی + و + ٹ + ر

ਕੰਮਪਿਊਟਰ ← ਕਾਫ਼ + ਮੀਮ + ਪੇ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਵਾਓ +

ਕੰਪਿਊਟਰ ਟੇ + ਰੇ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਛੋਟੇ ਰੂਪ گ گ ਗਾਫ਼ گ

ਅਭਿਆਸ

ے + ء + ا + گ ← گائے

ਵੱਡੀ ਯੇ + ਹਮਜ਼ਾ + ਅਲਫ਼ + ਗਾਫ਼ ← ਗਾਏ (ਗਾਂ)

س + ا + ل + گ ← گلاس

ਸੀਨ + ਅਲਫ਼ + ਲਾਮ + ਗਾਫ਼ ← ਗਲਾਸ

ل ਲਾਮ ل

ਅਭਿਆਸ

و + ٹ + ل ← لٹو

ਵਾਓ + ਟੇ + ਲਾਮ ← ਲਟੂ (ਲਾਟੂ)

ا + ٹ + و + ل ← لوٹا

ਅਲਫ਼ + ਟੇ + ਵਾਓ + ਲਾਮ ← ਲੋਟਾ

ਛੋਟੇ ਰੂਪ م م ਮੀਮ م

ی + ل + ھ + چ + م ← مچھلی

ਛੋਟੀ ਯੇ + ਲਾਮ + ਹੇ + ਚੇ + ਮੀਮ ← ਮਛਲੀ

ر + و + م ← مور

ਰੇ + ਵਾਓ + ਮੀਮ ← ਮੋਰ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ﻨ ﻧ ਨੂਨ ن

ਅਭਿਆਸ

ا + ک + ل + ن ← نلکا

ਅਲਫ਼ + ਕਾਫ਼ + ਲਾਮ + ਨੂਨ ← ਨਲਕਾ

ک + ا + ن ← ناک

ਕਾਫ਼ + ਅਲਫ਼ + ਨੂਨ ← ਨਾਕ

'ਵ', ਹੋੜਾ, ਔਕੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਾਓ و

ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

ٹ + ک + و ← وکٹ

ਟੇ + ਕਾਫ਼ + ਵਾਓ ← ਵਿਕਟ

ن + گ + ی + و ← ویگن

ਨੂਨ + ਗਾਫ਼ + ਛੋਟੀ ਯੇ + ਵਾਓ ← ਵੈਗਨ

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ﮪ ﮨ ﮩ ﮧ ਹੇ ہ

ਅਭਿਆਸ

ر + ہ ر + ہ ← ہر ہر

ਰੇ + ਹੇ ਰੇ + ਹੇ ← ਹਰ ਹਰ

ی + ھ + ت + ا + ہ ← ہاتھی

ਛੋਟੀ ਯੇ + ਹੇ + ਤੇ + ਅਲਫ਼ + ਹੇ ← ਹਾਥੀ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹਮਜਾ ء
ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਵਰਨ ਦੇ ਉੱਪਰ
ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਰੂਪ ـِ ئ ਛੋਟੀ ਯੇ ی

ਇਹ ਸਿਹਾਰੀ, ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਤੇ। ਵੱਡੀ ਯੇ ے

ਇਹ ਲਾਵਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ئ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਯ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

ک + ا + یـ ← یاک
ਕਾਫ਼ + ਅਲਫ਼ + ਵੱਡੀ ਯੇ ← ਯਾਕ

~ + ک + یـ ← یکا
ਲੇਟਵੀਂ ਅਲਫ਼ + ਕਾਫ਼ + ਵੱਡੀ ਯੇ ← ਯੱਕਾ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਚਿੰਨ੍ਹ, (ਲਗਾਂ ਅਤੇ ਲਗਾਖਰ) ਵਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰ-ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਪਾਂ ਇਹਨਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਜ਼ਬਰ زَبَر َ

ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਵਰਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਗ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅੱਖਰ ਦੀ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਂ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ڈَر	کَل	سَب	رَب	اَب
ਡਰ	ਕਲ	ਸਬ	ਰਬ	ਅਬ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

کہ کر ہم دس شت

ਕਹ ਕਰ ਹਮ ਦਸ ਸ਼ਤ

ਵਾਕ → ਡਰ ਮਤ ਸਚ ਬਾਤ ਕਹ

ڈر مت سچ بات کہ ←

→ ਹਬ ਰਬ ਕਰ

رَب رَب کَر ←

→ ਆਜ ਕਾ ਕਾਮ ਕਲ ਪਰ ਮਤ ਡਾਲ

آج کا کام کل پر مت ڈال ←

ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ੇਰ ___
ਅੱਖਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ زِیر /
ਵੱਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ
ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

دِن ضِد دِل جِس اِس

ਦਿਨ ਜ਼ਿਦ ਦਿਲ ਜਿਸ ਇਸ

سردی بارِش آخِر گِن

ਸਰਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਆਖ਼ਿਰ ਗਿਣ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

← دادا بولا وارث آیا چڑیا لایا

→ ਦਾਦਾ ਬੋਲਾ ਵਾਰਿਸ ਆਇਆ ਚਿੜੀਆ ਲਾਇਆ

دس تک گِن آج بارش ہو گی

ਆਜ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਗੀ ਦਸ ਤਕ ਗਿਣ

ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਨ پیش ਪੇਸ਼ ـُ
ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਔਂਕੜ ਦੀ ਅਵਾਜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

اُس اُن بُر پُن چُن سُن

ਸੁਨ ਚੁਨ ਪੁਨ ਪੁਰ ਉਨ ਉਸ

اُن سے مِل میری بات سُن

ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਸੁਨ ਉਨ ਸੇ ਮਿਲ

خالی خانے پُر کر پانی پُن کر پی

ਖਾਲੀ ਖਾਨੇ ਪੁਰ ਕਰ ਪਾਨੀ ਪੁਨ ਕਰ ਪੀ

ਨੋਟ: ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 'ਣ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ।

سب چُن چُن کر لا

ਸਭ ਚੁਨ ਚੁਨ ਕਰ ਲਾ।

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

'ਵਾਓ' ਜਾਂ ਵਾਓ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਉੱਪਰ ਜ਼ਬਰ (َ) ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਵਾਓ ਕਨੌੜੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ -

اَو غَو قَو دَو اَور

ਔਰ ਦੌ ਕੌ ਗ਼ੌ ਔ

غَور قَوم دَوڑ حَوض

ਹੌਜ਼ ਦੌੜ ਕੌਮ ਗ਼ੌਰ

قَوم کی بات کر قَوم کی بات سُن

ਕੌਮ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨ ਕੌਮ ਕੀ ਬਾਤ ਕਰ

دَوڑ کر جا حَوض سے پانی لا

ਹੌਜ ਸੇ ਪਾਨੀ ਲਾ ਦੌੜ ਕਰ ਜਾ

ਵਾਓ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਉੱਪਰ ਪੇਸ਼ ُ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਵਾਓ 'ੂ' ਜਾਂ ਦੁਲੈਂਕੜੇ ਦੀ ਅਵਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

بُو تُو ضُو

ਜ਼ੂ ਤੂ ਬੂ

دُور وُضُو

ਵਜ਼ੂ ਦੂਰ

دُور مت جا دَور کر آ

ਦੌੜ ਕਰ ਆ ਦੂਰ ਮਤ ਜਾ

ਆਮ ਕਾ ਜੂਸ ਪੀ آم کا جُوس پی

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਅੱਖਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜ਼ੇਰ ـَ ਅਤੇ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਯੇ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਯੇ ے ਦੁਲਾਵਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

اَے بَے پَے تَے ہَے

ਹੈ ਤੈ ਪੈ ਬੈ ਐ

بَیر سَیر غَیر پَیر

ਪੈਰ ਗੈਰ ਸੈਰ ਬੈਰ

ਬੈਲ ਗਾਏ بَیل گائے

اَیسا جَیسا وَیسا پَیسا

ਪੈਸਾ ਵੈਸਾ ਜੈਸਾ ਐਸਾ

ہر روز باغ کی سَیر کر

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਾਗ ਕੀ ਸੈਰ ਕਰ

جَیسا نام وَیسا کام

ਜੈਸਾ ਨਾਮ ਵੈਸਾ ਕਾਮ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ' ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅੱਖ਼ਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਮੂਲ ਅੱਖ਼ਰ ਨਾਲ਼ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, 'ਉਰਦੂ' ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਅਜਿਹੇ ਹਨ :-

Bh = ਭ = ھ + ب → بھ ਅਸਲ ਰੂਪ

Ph = ਫ = ھ + پ → پھ

Th = ਥ = ھ + ت → تھ

Th = ਠ = ھ + ٹ → ٹھ

Jh = ਝ = ھ + ج → جھ

Chh = ਛ = ھ + چ → چھ

Dh = ਦ,ਧ = → دھ

Dh = ਢ → ڈھ

Rh = ੜ → ڑھ ، رھ

Kh = ਖ → ھ + ک → کھ

Gh = ਘ = ھ + گ → گھ

Lh = ਲ੍ਹ = ھ + ل = لھ

mh = ਮ੍ਹ = ھ + م = مھ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ھ + ۛ = ھ + ب   ਭ   بھ

بھا بھو بھوک بھابی بھائی

ਭਾਈ ਭਾਬੀ ਭੂਕ ਭਰ ਭਾ

بھائی. بھابی آئے - سارا کو بھی لائے

ਸਾਰਾ ਕੋ ਭੀ ਲਾਏ   ਭਾਈ ਭਾਬੀ ਆਏ

بھیڑ کو چارا ڈال

ਭੇਡ ਕੋ ਚਾਰਾ ਡਾਲ

ھ + ۛ = ھ + پ

ਫ   پھ

پھا پھل پھول

ਫੂਲ ਫਲ ਫਾ

پھل لے آ

ਫਲ ਲੇ ਆ

شاخ سے پھول مت توڑ

ਸ਼ਾਖ਼ ਸੇ ਫੂਲ ਮਤ ਤੋੜ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary   NamdhariElibrary@gmail.com

تھ = ت + ھ ← ت + ھ ਥ تھ

تھا تھی تھے تھام تھالی

ਥਾਲੀ ਥਾਮ ਥੇ ਥੀ ਥਾ

ساتھ ساتھی ہاتھ ہاتھی

ਹਾਥੀ ਹਾਥ ਸਾਥੀ ਸਾਥ

بھائی کے ساتھ جاؤ

ਭਾਈ ਕੇ ਸਾਥ ਜਾਓ

صاف تھالی لے آؤ

ਸਾਫ਼ ਥਾਲੀ ਲੇ ਆਓ

ٹھ = ٹ + ھ ← ٹ + ھ ਠ ٹھ

ٹھاٹ آٹھ لاٹھ لاٹھی ٹھیلا

ਠੇਲਾ ਲਾਠੀ ਲਾਠ ਆਠ ਠਾਟ

ਠਾਟ (ਠਠ) ਮੇ ਬੈਠ ٹھاٹ سے بیٹھ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੀ ਲਾਠੀ بابا جی کی لاٹھی

ਦਾਮ ਜਿਸ ਕੇ ਆਠ دام جس کے آٹھ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

جھ ← ج + ھ   ਝ   جھ

جھا   جھول   جھولا   جھاڑو

ਝਾੜੂ   ਝੂਲਾ   ਝੂਲ   ਝਾ

سُوجھ   بُوجھ   جھولا   جھول

ਝੂਲ   ਝੂਲਾ   ਬੂਝ   ਸੂਝ

چھ ← چ + ھ   چھ   ਛ   چھ

چھا   چھے   چھاتا   چھت   کُچھ

ਕੁਛ   ਛਤ   ਛਾਤਾ   ਛੇ   ਛਾ

چھاج   چھاچھ   چھوڑ

چھاتا سر پر تان لے

ਛਾਤਾ ਸਿਰ ਪਰ ਤਾਨ ਲੇ

میری بات مان لے

ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਮਾਨ ਲੇ

ਧ دھ

آدھا آدھی آدھے دھات

ਧਾਤ ਆਧੇ ਆਧੀ ਆਧਾ

دھان دھاگا دھوبی دھُن

ਧੁਨ ਧੋਬੀ ਧਾਗਾ ਧਾਨ

آدھے بادل آدھی دھُوپ

ਆਧੇ ਬਾਦਲ ਆਧੀ ਧੂਪ

دے کر سوئی دھاگا دارا باہر بھاگا

ਦੇ ਕਰ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਦਾਰਾ ਬਾਹਰ ਭਾਗਾ

ਢ ڈھ

ڈھال ڈھول

ਢੋਲ ਢਾਲ

ڈھول والا آیا

ਢੋਲ ਵਾਲਾ ਆਯਾ

ڈھول ساتھ لایا

ਢੋਲ ਸਾਥ ਲਾਯਾ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ੜ ڑھ

ڑھ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ →

داڑھ گاڑھا بڑھ پڑھ چڑھ

ਚੜ੍ਹ, ਪੜ੍ਹ, ਬੜ੍ਹ, ਗਾੜ੍ਹਾ, ਦਾੜ੍ਹ,

خوب پڑھ آگے بڑھ

ਖ਼ੂਬ ਪੜ੍ਹ, ਆਗੇ ਬੜ੍ਹ

کھ ← ک + ھ ਖ کھ

کھا کھاٹ کھاد لاکھ

ਲਾਖ ਖਾਦ ਖਾਟ ਖਾ

کھیت کھیل لکھ دُکھ سُکھ

ਸੁਖ ਦੁਖ ਲਿਖ ਖੇਲ ਖੇਤ

گھ ← گ + ھ ਘ گھ

گھا گھر گھاٹ گھاس گھوڑا

ਘੋੜਾ ਘਾਸ ਘਾਟ ਘਰ ਘਾ

ਘੋੜਾ ਘਾਸ ਖਾਤਾ ਹੈ گھوڑا گھاس کھاتا ہے

ਧੋਬੀ ਘਾਟ ਜਾਤਾ ਹੈ دھوبی گھاٹ جاتا ہے

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਲ੍ਹ لھ = ھ + ل

چُولھا دُولھا

ਦੂਲ੍ਹਾ ਚੂਲ੍ਹਾ

ਮ੍ਹ مھ = ھ + م

ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ تُمھارا کُمھار

ਕੁਮ੍ਹਾਰ

ਨ੍ਹ نھ ← ھ + ن = نھ

تُمھارا بھائی نیک ہے

ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਭਾਈ ਨੇਕ ਹੈ।

ਜਜ਼ਮ جزم ـْ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਦੀ ਹੈ-

عَقْل عِلْم شُکْر مُلْک

ਮੁਲਕ ਸ਼ੁਕਰ ਇਲਮ ਅਕਲ

فَرْض مَشْق نَظْم

ਨਜ਼ਮ ਮਸ਼ਕ ਫ਼ਰਜ਼

ਅਕਲ ਸੇ ਕਾਮ ਲੇ عقْل سے کام لے

ਮਸ਼ਕ ਹਲ ਕਰ مشْق حل کر

ਨਜ਼ਮ ਯਾਦ ਕਰ نظْم یاد کر

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

ਨੂਨ ਗੁੱਨਾ   نون غنّہ   ں

ਇਹ ਬਿੰਦੀ ਜਾਂ ਹਲਕੇ (ਨ) ਦੀ ਅਵਾਜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਦ ਲੱਗਦਾ ਹੈ —

ماں میں ہیں ہوں

ਹੂੰ ਹੈਂ ਮੈਂ ਮਾਂ

آنکھ چاند دانت بانٹ

ਬਾਂਟ ਦਾਂਤ ਚਾਂਦ ਆਂਖ

میرے ماموں گاؤں سے آئے ہیں -

ਮੇਰੇ ਮਾਮੂੰ ਗਾਓਂ ਸੇ ਆਏ ਹੈਂ

ان کا گاؤں موگا کے قریب ہے

ਉਨ ਕਾ ਗਾਓਂ ਮੋਗਾ ਕੇ ਕਰੀਬ ਹੈ

ان کے ہرے بھرے کھیت ہیں -

ਉਨ ਕੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਖੇਤ ਹੈਂ

شد تشدید   ّ

ਤਸ਼ਦੀਦ ਸ਼ਦ

ਸ਼ਦ ਜਾਂ ਤਸ਼ਦੀਦ - ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਉੱਪਰ ਸ਼ਦ ਜਾਂ ਤਸ਼ਦੀਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com

آبّا امّاں اچھا بچّے سچّا مکّہ

ਮੱਕਾ ਸੱਚਾ ਬੱਚਾ ਅੱਛਾ ਅੱਮਾਂ ਅੱਬਾ

آبّا کتاب پڑھ رہے ہیں۔

ਅੱਬਾ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੈਂ।

امّاں کام کر رہی ہے۔

ਅੱਮਾਂ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

بچّہ کھیل رہا ہے۔

ਬੱਚਾ ਖੇਲ ਰਹਾ ਹੈ।

ਵਾਓ ਵਾਲਾ ਮਦ — و

ਇਹ ਆਮ ਕਰਕੇ 'ਖ਼' ਦੇ ਔਂਕੜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵੇਲ਼ੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਜੀਭ ਤਾਲੂ ਨਾਲ਼ ਛੂਹਣ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

خُود خُوش خُواب دسترخوان

ਦਸਤਰਖ਼ਾਨ ਖ਼ਵਾਬ ਖ਼ੁਸ਼ ਖ਼ੁਦ

میرا نام صبا ہے۔ میں شوق سے پڑھتی ہوں

میرے بھائی کا نام سعد ہے۔

ہم خُوش خط لکھتے ہیں۔ اپنا کام خُود کرتے ہیں۔ خُوش رہتے ہیں۔

Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariElibrary@gmail.com